

SRPY

- jedná se zemědělský nástroj, teoreticky se uvažuje, že jednotlivé tvary (zejména srpy s knoflíkem × s jazykovitou rukojetí) měly speciální využití pro různé plodiny, na odlévací formě ze SZ Čech je negativ pro srp s knoflíky na straně jedné a pro srp s jazykovitou rukojetí na straně druhé
- bronzové srpy se vyskytují od počátku střední DB do konce pozdní DB, jde o jediný nástroj, který se od počátku halštatu vyrábí výhradně ze železa
- vysoký počet exemplářů srpů z depotů je zkreslen velkým množstvím fragmentů ze zlomkových depotů starších PP

ZÁKLADNÍ PŘEHLED BRONZOVÝCH SRPŮ:

- I. srpy s knoflíkem (Knopfsicheln)
 - II. srpy s jazykovitou rukojetí (Zungensicheln)
 - III. srpy thráckého typu (Hakensicheln) – se zpětným ohnutím rukojeti
- srpy s knoflíkem mají původ v oblasti Karpatské kotliny, odtud se rychle rozšiřují na západ a severozápad
 - na počátku období PP jsou srpy s knoflíkem vytlačeny ze středního Podunají srpy nového typu – s jazykovitou rukojetí, ale pro lužický okruh PP a do jisté míry i pro okruh piliňské kultury zůstávají v podstatě jediným tvarem

SRPY S KNOFLÍKEM

- třídí se podle kritérií: celková velikost a tvar čepele, tvar a velikost knoflíku, tvar zakončení rukojeti, délka a průběh žeber a poloha čepu po odlévání
- rukojeť z organického materiálu byla připevněna na krátkou týlní destičku (bázi) a upevněna pomocí knoflíku vystupujícího z čepele srpů

I. srpy podoby vinařských nožů (PDM 177:14)

- nejstarší skupina srpů pochází z Karpatské kotliny
- **datování:** koziderský horizont (BB1)
- mají většinou poměrně širokou čepel, u špičky poněkud zahnuté – tím právě připomínají vinařské nože
- **rozšíření:** na Moravě se nálezy soustřeďují v středodunajském kulturním prostředí, analogické nálezy z Karpatské kotliny a Sedmíhradska, odtud se rozšiřují do Horního Rakouska, Z Čech a středního Německa, všechny moravské nálezy (7 ks) pochází ze 4 depotů

II. srpy se zakřivenou střední částí (PDM 188:39)

- od předchozí skupiny se odlišují právě tím, že jsou zakřiveny ve střední části, jedná se o přechodnou formu mezi srpy podoby vinařských nožů a srpy s pravidelnou obloukovitou čepelí
- různá šířka čepele, variabilní velikost, různé ukončení týlní destičky (rovně zakončená, zašpičatělá)
- **datování:** dlouhý výskyt, po celou střední DB po počátek PP
- **rozšíření:** nejedná se o žádnou specifickou formu pro určité území, jsou rozšířeny po celé střední Evropě, od Sedmíhradska po střední Německo, na Moravě 53 exemplářů

III. srpy s plynulou nožovitou čepelí (s nožovitou čepelí tvaru křídla)

- čepel ve tvaru ploché vlnovky → křídla, nejširší na bázi, která je většinou zaoblená
- na území Moravy převažují velké tvary, celkem 8 exemplářů

- srpy této skupiny stojí blízko nožům, pravděpodobně měly poněkud jiné funkční využití, sloužily pro jinou práci – protože nejsou zahnuté, tak se pravděpodobně nejednalo o odřezávání obilných snopků
- **datování:** dlouhý výskyt, kosziderský horizont – horizont Přestavlky (BB1-HA1)
- **rozšíření:** široká oblast výskytu, celá střední Evropa, středodunjská i lužická zóna

IV. srpy s pravidelnou obloukovitou čepelí (PDM 174:14, 196:22)

- tato skupina je ve střední Evropě nejrozšířenější a nejobvyklejší, na Moravě 55 exemplářů
- základní charakteristikou je víceméně oblouková čepel a kuželovitě klenutý knoflík téměř ve všech případech na hřbetním konci báze
- kritériem pro vnitřní dělení skupiny IV. je především tvar báze (týlní destičky), i když nemá jednoznačnou vypovídací hodnotu z chronologického ani z geografického hlediska: 1. s přímo seříznutou bází, 2. se zaoblenou bází, 3. s vykrojenou bází, 4. se šikmo seříznutou bází, 5. se zahrocenou bází, 6. s prodlouženou zahrocenou bází, 7. zvláštní tvary
- co se velikosti týká, jedná se v této skupině zejména o srpy střední a malé, velké se objevují jen výjimečně
- **datování:** obecně z období PP, všechny typy známe ze starších PP, do středního a mladšího úseku PP přežívají typy 4-6
- **rozšíření:** nejedná se o žádnou specifickou formu pro určité území, jsou rozšířeny po celé střední Evropě
- částečně platí: srpy typu 1 - Karpatský prostor
srpy typu 5 a 6 - „lužická oblast“
srpy se žebry na bázi - častý jev ve stř. Něm. (1 v depotu z Blučiny)

V. miniaturní srpy (PDM 188:43)

- jedná se o miniaturní tvary srpů skupin II, III a IV, odlišují se jen velikostí

SRPY S JAZYKOVITOU RUKOJETÍ

- na čepel srpu více či méně plynule tj. s různým odsazením navazuje rukojeť, která byla následně obložena organickým materiálem, k upevnění rukojeti sloužil boční výstupek a později nýty
- žebrování rukojeti má spíše funkční nežli výzdobný význam (zesílení rukojeti a větší stabilita dřevěné rukojeti a také rychlejší pronikání kovu do formy při odlévání), na žebrech někdy elipsovité jamky, snad k lepšímu uchycení rukojeti
- ke klasifikaci se používají tato kritéria: celková velikost srpu, tvar čepele, tvar, průběh a počet žeber a čepů po odlévání, počet žeber není pro Říhovského klasifikaci rozhodující

I. srpy se stupňovitě odsazenou rukojetí

- jedná se o velké tvary se širokou čepelí
- **datování:** na Moravě dva exempláře z depotů I a II v Drslavicích → horizont Drslavice
- **rozšíření:** z cizího prostředí pravděpodobně z okruhu Karpatské kotliny, kde jsou obvyklé, v S Itálii se objevují s otvory pro nýty

II. srpy s křivě nasazenou rukojetí

- hřbetní linie srpu je přerušena výrazným zlomem, jedná se o přechodovou formu mezi skupinou I a srpy s plynulým přechodem mezi rukojetí a čepelí III-VI skupiny
- na Moravě 11 exemplářů z toho 10 z depotů
- **datování:** horizonty Blučina-Přestavlky (BC/D-HA1)
- **rozšíření:** J část Moravy, dále Horní a Dolní Rakousko, J Čechy

III. srpy s přímými žebry (PDM 174:13, 188:41-42)

- jedná se zejména o tvary středních a menších rozměrů
- charakteristické je oddělení rukojeti od čepele přímými, rovnými žebry
- ve středním Podunají je to pravděpodobně nejrozšířenější skupina, na Moravě 96 exemplářů
- **datování:** starší a střední PP (horizonty Blučina-Přestavky a snad i Železné)
- **rozšíření:** Karpatská kotlina, zakarpatská Ukrajina, Slovensko, Morava, Rakousko, Čechy, J a střední Německo

pro skupinu III. a IV. platí:

- bez otvoru pro nýt: zejména J Morava, obecně mají převahu v středodunajském prostoru a v Karpatské kotlině, S Alpách a horním Podunají
- s otvorem pro nýt: jsou spojeny spíše s prostorem střední a severní Moravy, obecně horní Podunají, střední Německo, Itálie
- varianta se 2 žebry převažuje v KLPP a se 3 žebry v KSPP

IV. srpy s ohnutými žebry (PDM 188:38, 196:21)

- tato skupina je na Moravě vůbec nejobvyklejší – 105 exemplářů
- charakteristickým prvkem jsou žebra ohýbající se z rukojeti na čepel, další dělení této skupiny na základě přítomnosti či nepřítomnosti bočního výstupku nebo otvoru pro nýt a případně obou
- **datování:** starší – počátek mladších PP (BC/BD-HB1, Blučina-Křenůvky)
- **rozšíření:** Karpatská kotlina, Slovensko, Morava, Slezsko, Rakousko, J a střední Německo, Čechy

V. srpy se středovým žebrem až ke hrotu (PDM 188:40, 196:23)

- charakteristický je paralelní průběh hřbetního žebra se středovým žebrem až ke hrotu
- další dělení opět na základě přítomnosti bočního výstupku × otvoru pro nýt
- na území Moravy třetí nejrozšířenější skupina, 73 exemplářů
- čepel obloukovitá, ale i ve tvaru křídla
- pozdněbronzové srpy typu Boskovice (Podborský 1970, 94), jedná se o menší tvary, mají poměrně široké ostří, často vidlicovité zakončení rukojeti a širokou rukojeť s jedním otvorem a většinou bez bočního výstupku (**PDM 198:19**)
- srpy této skupiny se prosazují pozvolna nejen v celém středodunajském prostoru, ale druhotně i v lužickém okruhu
- **datování:** HA-HB, období středních a mladších PP
- **rozšíření:** u této skupiny již není takový rozdíl v rozšíření v J a S části Moravy jako u předchozích skupin, od Karpatské kotliny po V Alpy, střední Německo, J Polsko

VI. miniaturní srpy

- objevují se na počátku mladších PP a sice především v lužickém kulturním okruhu

SRPY THRÁCKÉHO TYPU

- více či méně zaoblená čepel přechází do zahnuté rukojeti
- na Moravě objevují jen zcela výjimečně, 8 exemplářů
- typologii přebírá Říhovský (1989, 4) od Petrescu-Dîmbovița (1978, 5), která jejich třídění rozpracovala na území Rumunska
- **datování:** starší PP
- **rozšíření:** centrum jejich výskytu je v Sedmihradsku a severním Černomoří, moravské exempláře náležejí k nejzápadnějším

**srpy s lehce zahnutou čepelí × srpy se silně zahnutou čepelí
„železný srp“ z Gánovců**

- nalezen ve studni na sídlišti otomanské kultury v Gánovcích, interpretovaný dlouho jako dýka, pokládán za import z Východního Středomoří
- Furmánek (2000, PZ) nově interpretoval jako srp domácí výroby
- Benkovsky-Pivovarová (2002, SlA) zpracovala celou situaci studničního zásypu z Gánovců, interpretovala železný předmět jako záchytnou destičku halštatského nože, a spojila ho s nálezy z období halštatu ze studniční výplně

Výběrová literatura srpy:

BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z. 2002: Zur Datierung des bronzezeitlichen Brunnens von Gánovce, Slovenská archeológia 50/2, 229-243.

BLAŽEK, J. - ERNÉE, M. - SMEJTEK, L. 1998: Die Bronzezeitlichen Gussformen in Nordwestböhmen, Most.

GEDL, M. 1995: Die Sichel in Polen Prähistorische Bronzefunde XVIII/4, Stuttgart.

FURMÁNEK, V. 2000: Eine Eisensichel aus Gánovce. Zur Interpretation des ältesten Eisengegenstandes in Mitteleuropa, Prähistorische Zeitschrift 75, 153-160.

PRIMAS, M. 1986: Die Sichel in Mitteleuropa I (Österreich, Schweiz, Süddeutschland), Prähistorische Bronzefunde XVIII/2, München.

ŘÍHOVSKÝ, J. 1989: Die Sichel in Mähren, Prähistorische Bronzefunde XVIII/3, München.